

ІСТОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ГЕОГРАФІЇ

УДК 911.551.4

Любомир ЦАРИК

НАУКОВО-ОСВІТНЯ РОЛЬ КАФЕДРИ ГЕОЕКОЛОГІЇ ТНПУ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИРОДООХОРОННИХ КОНЦЕПЦІЙ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ В УКРАЇНІ

Висвітлено науково-освітню роль кафедри геоєкології та методики викладання екологічних дисциплін Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка у реалізації природоохоронних концепцій початку ХХІ століття. Здійснено ретроспективний аналіз науково-освітніх форм і методів співпраці колективу кафедри з науковими установами, управлінськими структурами, освітянськими та громадськими організаціями у реалізації природоохоронних, еколого-виховних, екопросвітницьких проєктів, заходів за локальному, регіональному і національному рівнях.

Ключові слова: науково-освітня роль, кафедра геоєкології, ретроспективний аналіз, природоохоронні концепції.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Наприкінці ХХ початку ХХІ ст. прийнято ряд міжнародних документів і програм, які принципово змінили природоохоронні стратегії. Стосується це Всеєвропейської стратегії збереження ландшафтного і біотичного різноманіття (1995), якою започатковано один із грандіозних континентальних природоохоронних проєктів – створення Панєвропейської екомережі за участі країн-членів євроспільноти. Проєкт розрахований на 20 років і у 2015 році будуть підведені підсумки його виконання. До проєкту у 2000 році долучилась і Україна, прийняттям Закону "Про загальнодержавну програму формування національної екомережі України на період 2000-2015 років".

У рамках впровадження Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі на 2000-2015 роки реалізуються основні положення Всеєвропейської стратегії збереження біотичного та ландшафтного різноманіття: здійснюється формування екомережі, шляхом розробки схем базових елементів – ключових і сполучних територій міжнародного і загальнодержавного значення та розробляються регіональні схеми екомережі, з 2010 року реалізуються всеукраїнський проєкт з інтеграції складових національної екомережі, розроблено та доопрацьовується відповідно до наданих пропозицій і зауважень проєкт постанови Кабінету міністрів України "Про затвердження Порядку включення територій та об'єктів до переліків територій та об'єктів екомережі"; доопрацьовується, відповідно до наданих зауважень, проєкт постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження порядку здійснення державного моніторингу екомережі"; продовжується виконання науково-дослідних робіт щодо ведення державних кадастрів рослинного і тваринного світу.

Чи не вперше природоохоронна тематика стала провідною для сотень наукових установ Національної Академії наук України, Мініс-

терства освіти і науки України. Науково-дослідна лабораторія "Моделювання еколого-географічних систем" кафедри геоєкології та методики викладання екологічних дисциплін ТНПУ з 2003 року безпосередньо залучена до розробки природоохоронних проєктів.

Метою даної публікації є висвітлення науково-освітньої ролі колективу кафедри геоєкології ТНПУ у реалізації у співпраці з науковими установами, освітніми і громадськими організаціями у реалізації новітніх природоохоронних концепцій.

Виклад основного матеріалу. Наукові напрацювання. Перші спроби обґрунтування структурних елементів регіональної екомережі були здійснені Петром Цариком у дипломній роботі з аналізу заповідних територій на предмет їх відповідності критеріям включення до складу базових елементів екомережі (2002). У цьому ж році прийнята регіональна програма розробки схеми екомережі Тернопільської області. У 2004 році Петром Цариком захищена магістерська робота з проблем формування елементів регіональної екомережі, у якій вперше обґрунтовано цілісну схему її елементів національного і регіонального значення. У тому ж році було опубліковано методичні рекомендації з формування схем регіональних екомереж колективом провідних вчених установ Академії наук України, у яких викладено методику проведення такого роду досліджень. У 2005 році на засіданні спеціалізованої вченої ради Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича захищено одну з перших в Україні кандидатських дисертацій П.Л.Цариком "Регіональна екомережа: географічні аспекти формування і розвитку", методична і методологічна основа якої відповідає загальним вимогам, прописаним у "Методичних рекомендаціях ...". За результатами дисертаційного дослідження автором у 2005 році опублікована одноіменна монографія. У 2005 році на основі результатів дослід-

ження екомереж *була розроблена авторська програма навчальної дисципліни "Наукові засади розвитку екомереж"* Цариком Л.П. для підготовки магістрів екології, яка дозволила включити у навчальний процес теоретичні розробки і прикладні напрацювання авторського колективу.

У 2006 році НДЛ кафедри геоєкології отримує пропозицію від Державного управління з екології і природних ресурсів у Тернопільській області *спільного опрацювання держбюджетної теми з обґрунтування схеми регіональної екомережі з Інститутом екології Карпат Національної академії наук України*. Розроблена схема регіональної екомережі Тернопільської області стає однією з перших в Україні і була високо оцінена науковцями, фахівцями Міністерства екології... Методологічним нововведенням даної розробки є взаємопов'язаність біоекологічного і ландшафтно-екологічного підходів при обґрунтуванні ключових елементів перспективної екомережі. Кожний ландшафтний (фізико-географічний) район репрезентує в екомережі базова ключова територія (природне ядро) задля збереження, проголошеного Всеєвропейською стратегією, біотичного і ландшафтного різноманіть. Результати проведеного дослідження продемонстрували міждисциплінарний характер такого роду вивчень і підкреслили важливе місце у даному процесі ландшафтно-екологічних напрацювань. Задля втілення теоретичних ідей у практику природозаповідання у 2006 році була проведена наукова експедиція Інституту екології Карпат, очолювана знаним геоботаніком к.б.н. Кагало О.О., з долученням до неї наукових працівників НДЛ педуніверситету. Результати польових досліджень підтвердили високий ступінь концентрації видового біорізноманіття на теренах перспективних ключових територій і дали можливість виявити "нові" види рослин для даного регіону. Цей період з 2000 по 2006 роки можна вважати стартовим, періодом наукових розвідок, збору фактичного матеріалу і опрацювання методичних підходів щодо проведення такого роду досліджень, створення перших регіональних схем перспективних екомереж, розробкою наукових положень концепції екомереж.

Наступним етапом наукових розробок НДЛ стало опрацювання *схеми екомережі Подільського регіону*. Для цього знадобились роки польових камеральних досліджень, експедиційних поїздок задля вивчення базових заповідних територій. Тісна співпраця на даному етапі здійснювалась з науковими працівника-

ми Кам'янець-Подільського національного університету, зокрема кафедр географії і екології та біології. У ролі господарів, наукових консультантів виступили к.б.н., відомий ботанік Любинська Л.Г., декан географічного факультету, к.б.н., знаний орнітолог Матвеев М.Д., молодий талановитий викладач географії, випускник Тернопільського університету Касяник І.П. Зібрані у процесі експедиційних досліджень 2006-2009 років матеріали стали базовими для підготовки докторської дисертації Царика Л.П. на тему "Географічні засади формування і розвитку регіональних природоохоронних систем: концептуальні підходи, практична реалізація", скеровуваної провідним українським географом, професором Львівського національного університету Ковальчуком І.П. Сутністю проведеного дослідження була розробка наукових положень концепції "регіональних природоохоронних систем" (РПС), обґрунтування системотворчих елементів РПС, якими стали біоцентри і біокоридори біоцентрично-мережевої структури ландшафтних систем, оцінка ступеня заповідності цих елементів, їх природоохоронних режимів, роль у збереженні ландшафтного і біотичного різноманіть. За результатами дослідження в межах території Поділля виокремлено 41 ключову територію (4 із яких національного рангу), які сполучені мережею екокоридорів (3 із яких: Галицько-Слобожанський, Буський і Дністровський національного рангу). Висвітлено територіальні диспропорції в організації і управлінні природоохоронними системами обласних і районних рівнів, оцінено їх біо-ландшафтно-екологічну і соціально-економічну роль і значимість. Здійснені напрацювання лягли в основу наукової монографії (2009) і реалізовані в процесі захисту докторської дисертації 2010 року.

У цей період отримано пропозицію д.б.н., проф. Байрак О.М. (координатора проекту національної екомережі) *про наукове обґрунтування та створення змістової і картографічної моделі подільського відтинку Галицько-Слобожанського екокоридору* в рамках держбюджетної теми Міністерства екології... Наукові доробки працівників кафедри геоєкології і НДЛ пройшли апробацію в рамках Міжнародного екологічного форуму "Довкілля для України" та включені у національну доповідь про стан формування екомережі України (2012).

У 2012 році за пропозицією управління комунального господарства міської адміністрації Тернополя науковцями НДЛ кафедри розпочато реалізацію госпдоговірної теми "*Об-*

грунтування схеми локальної екомережі м. Тернополя". Досвіду розробки схем локальних екомереж практично не було, хоча були певні напрацювання екомережевого характеру. Створена схема екомережі міста Тернополя успішно затверджена сесією міської ради. Матеріали проекту доповідались на міжнародній конференції у Сімферополі (2013), та опубліковані у міському Екологічному бюлетні № 6 у 2014 році "Тернопіль".

Продовжуються розробки локальних екомереж адміністративних районів, ландшафтних районів області в рамках дипломних і магістерських робіт. Узагальнення результатів дослідження планується здійснити у монографічному дослідженні "Екомережі: національний, регіональний і локальний зрізи".

В рамках наукової проблематики НДЛ "Моделювання еколого-географічних систем" захищено 10 дисертаційних робіт аспірантів: Чеболди І.Ю. (1999), Янковської Л.В. (2004), Герасимів З.М. (2007), Касіяника І.П. (2010), Гінзули М.Я. (2015) та здобувачів Новицької С.Р. (2012), Вітенка І.М. (2012), Бабюк Л.М. (2012), Кашик (Кріль) О.В. (2013), Греськів О.Б. (2014), та згадувана докторська дисертація, у яких природоохоронні аспекти були органічними складовими досліджуваних проблем: конструктивно-географічної оцінки природно-ресурсного потенціалу (Чеболди І.Ю.), еколого-географічного районування території (Янковська Л.В.), оптимізації землекористування Східного Опілля (Герасимів З.М), оптимізації землекористування Хмельницької області на ландшафтно-екологічній основі (Касіяника І.П.), оцінки природних ресурсів і рекреаційного природокористування (Новицької С.Р.), еколого-географічних проблем обласного регіону (Вітенка І.М.), оцінки рекреаційних навантажень і рекреаційної дигресії Середнього Подністер'я (Бабюк Л.М.), прояву надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру (Кріль О.В.), заповідного природокористування (Греськів О.Б.) і еколого-географічних аспектів промислового природокористування (Гінзули М.Я.). Дисертаційні роботи пройшли успішний захист на засіданні спеціалізованих вчених рад Львівського національного університету імені І.Франка за головування проф. Заставного Ф.Д. і проф. Шаблія О.І. та Чернівецького національного університету імені Ю.Федьковича за головування проф. Жупанського Я.І. 30 листопада 2015 р. відбувся успішний захист кандидатської дисертації Гінзули М.Я. у спеціалізованій вченій раді Київського національного університету імені Т.Шевченка під головуванням проф. Олійника

Я.Б. Опонентами дисертаційних досліджень аспірантів і здобувачів кафедри були проф. Шищенко П.Г., проф. Барановський В.А., доц. Гавриленко О.П. (Київський національний університет імені Т.Шевченка), проф. Петлін В.М., проф. Ковальчук І.П., проф. Назарук М.М., доц. Паньків З.П. (Львівський національний університет ім. І.Франка), проф. Руденко В.П., проф. Ющенко Ю.С., доц. Чернега П.І., доц. Проскурняк М.М., доц. Бучко Ж.І. (Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича), проф. Фесюк В.О., доц. Мельничук М.М., доц. Міщенко О.В. (Східноєвропейський національний університет ім. Л.Українки), проф. Денисик Г.І., доц. Масловська Л.Ц. (Вінницький державний педагогічний університет імені М.Коцюбинського), проф. Калько А.Д. (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. С.Демянчука, м. Рівне), доц. Касіяник І.П. (Камянець-Подільський національний університет ім. І.Огієнка).

Викладачі кафедри проф.Царик Л.П., доц. Грицак Л.Р. беруть безпосередню участь у роботі *науково-технічних рад* національного природного парку "Дністровський каньйон", "Кременецькі гори", природного заповідника "Медобори". Разом з тим, викладачі кафедри (проф. Царик Л.П., доц. Лісова Н.О., доц. Стецько Н.П., доц. Новицька С.Р., доцент Янковська Л.В., асистент Гінзула М.Я., ст. лаборанти Коваль В.С., Тетюк Т.С.) задіяні у *науково-дослідних проектах* з розробки держбюджетних тематик з Державною екологічною академією післядипломної освіти "Проект організації території національного природного парку "Кременецькі гори" (наук. керівник д.б.н., проф. Байрак О.М.) (2015-2016 рр.) та Інститутом екології Карпат і Львівським національним університетом імені І.Франка по "Проекту організації території природного заповідника "Медобори" (науковий керівник к.б.н. Кагало О.О.) (2015 р.).

Екоосвітний проект "Твій рідний край" є ровесником кафедри геоecології, оскільки був започаткованим у 2000 році. Метою даного проекту є залучення учнівської молоді до творчої природо-дослідницької роботи, яка носить прикладний краєзнавчий характер. Це – дослідження екологічного стану річкових долин, ставків, озерець в околицях населених пунктів; джерел антропогенного забруднення (сміттєзвалищ, окремих господарських об'єктів, поселень) та їх негативного впливу на стан довкілля; ведення природодослідницької індивідуальної роботи з вивчення стану і динаміки природних процесів і компонентів природи; виявлення унікальних природних об'єктів, їх

опис і подання в Держуправління екології і природних ресурсів для подальшого заповідання; розробка паспортів окремих природоохоронних об'єктів; виявлення місць зростання червонокнижних видів рослин і тварин; впорядкування прируслових джерел річкових долин, старовинних парків, шкільних дендраріїв; допомога місцевим лісництвам в догляді за тваринами тощо. Координатором проекту від кафедри геоecології була доц. Янковська Л.В., щороку проводиться підсумкова конференція, на якій у присутності шанованого журі (викладачів кафедри, вчителів-методистів, представників департаменту екології) доповідаються результати проведених досліджень, акцій, проєктів. З 2010 року цей захід отримав офіційний освітянський статус і координується к.г.н. Вітенком І.М. – викладачем кафедри методики викладання навчальних предметів і освітнього менеджменту Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти.

У 2011 році відроджено *студентський екологічний клуб "Еколайф"*, діяльність якого курується студентами спеціальності "Екологія..." і залучається студентська молодь до активної роботи у сфері охорони природи. Ними взято шефство над заповідними об'єктами м. Тернополя (РЛП "Загребелля", заповідним куточком імені М.Чайковського), проводиться екопросвітницька робота у загальноосвітніх навчальних закладах, студенти беруть участь у міських і обласних екологічних заходах, активно здійснюють моніторинг стану довкілля м. Тернополя тощо. Найактивнішою ланкою екоклубу є студентський осередок 5 курсу на чолі з магістрантом Ігорем Кузиком.

Організовані ними посвяти студентів-екологів I курсу (за участю кураторів академічних груп і незмінного координатора асистента Каплуна І.Г.) відбуваються в унікальних ландшафтах Збараських Товтр, у програмі яких обов'язково проводяться екологічні акції – прибирання річкових долин, впорядкування джерел, посадка дерев тощо.

У 2012 році громадські активісти на чолі з Олександром Філем започаткували еколого-просвітний проєкт "*Шкільний дендрарій*", сутність якого полягає у створенні на пришкольніх територіях дендрологічних парків з метою їх використання у навчальній, виховній і екопросвітницькій діяльності. Спонсорами саджанців виступили лісництва Управління лісового і мисливського господарства області. Закладені за їх участю шкільні дендрарії у ЗОШ № 10, 9, 7, 19, 21, 28, школі-колегіумі, на площі героїв небесної сотні у с. Іванівка Тере-

бовлянського району є об'єктами постійної уваги, догляду і вивчення дендрофлори учнівською молоддю. Шефську допомогу в реалізації цього проєкту надали лісництва: заповідника "Медобори", Кременецький ботанічний сад, Збараське, Копичинецьке, Криничанське, Бережанське, Буданівське, Білокриницьке, Суразьке, Тернопільське. У 2015 році закладено ще одну ділянку дендрарію у школі-колегіумі на місці заасфальтованої площадки (дендрарій на асфальті).

У процесі навчальних польових практик викладачі кафедри доц. Стецько Н.П., доц. Новицька С.Р. та доц. Грицак Л.Р. за участю наукового співробітника НПП "Дністровський каньйон" Вікірчак Л.О. провели ландшафтну зйомку території парку в межах його Борщівського відділення – Дзенигородського геостационару (2015 р.), матеріали якої опрацьовуються і можуть бути використані у розробці Проєкту організації території НПП "Дністровський каньйон" (науковий керівник к.г.н. Кагало О.О.)

Програмами *педагогічних практик* студентів 4 курсу та магістрантів, які здійснюються під керівництвом досвідчених викладачів-методистів доц. Барни І.М. та доц. Янковської Л.В. передбачено не тільки проведення занять з навчальних дисциплін "Екологія" та "Сталого розвитку", а й організації еколого-просвітницьких профорієнтаційних заходів природоохоронного спрямування.

З природоохоронної тематики студентами виконуються *індивідуальні навчально- та науково-дослідні завдання* в рамках навчальних дисциплін "Заповідна справа", "Наукові засади формування екомереж", "Біологічні основи охорони природи", "Природоохоронне інспектування", "Біогеографія з основами геоботаніки", завданнями яких є: опис виявлених перспективних для заповідання природних об'єктів, розробка каркасів схем локальних перспективних екомереж, презентації біорізноманіття унікальних природних комплексів тощо. Подані матеріали експертують спеціалісти Департаменту екології та природних ресурсів Тернопільської ОДА за участю зав. відділу розвитку екомережі, природно-заповідного фонду і зв'язків з громадськістю Пятківського І.О. і вони часто стають основою для обґрунтувань перспективних заповідних об'єктів (гідрологічних, ботанічних, геологічних пам'яток природи).

В рамках *студентських наукових робіт, поданих* на всеукраїнські конкурси з екології проведено низку польових і лабораторних досліджень, створено оригінальні напрацювання з

економіки природокористування, рекреаційного природокористування, урбоєкології, які були відзначені призовими місцями у Сумському національному університеті Б.Миць (2010) (н.к. доц. Чеболда І.Ю.), Донецькому національному технічному університеті, Одеському національному екологічному університеті М.Гінзула (2007, 2008, 2009) (н.к. проф. Царик Л.П.), Кременчуцькому технологічному університеті Н.Боднар (2012) (н.к. доц. Чеболда І.Ю.), Полтавському національному технічному університеті І.Кузик (2015) (н.к. проф. Царик Л.П.).

Навчальна і наукова продукція викладачів кафедри орієнтована на забезпечення навчального процесу та реалізацію індивідуальних та кафедральної наукових тематик. Впродовж 2013-2015 років фактично оновлено навчально-методичне забезпечення дисциплін та підготовлено ряд колективних наукових монографій. У 2011 році опубліковано колективну наукову працю спільно з викладачами кафедр географії, географії України і туризму, вченими Інституту Екології НАН України "Природні умови і ресурси Тернопільщини", у якій наскрізно проходить ідея раціонального використання, збереження та відновлення природних ресурсів, висвітлено питання організації заповідної справи у регіоні з початку ХХ с. та розкрито просторово-функціональну модель перспективної екомережі.

У навчальному посібнику "Природокористування" (2014), підготовленого колективом кафедри геоєкології, за участі доц. Царика П.Л. та к.г.н. Вітенка І.М. висвітлено теоретичні і прикладні засади наукового напрямку, на матеріалах індивідуальних досліджень продемонстровано сучасні проблеми різних форм, видів і типів природокористування, їх вплив на компоненти навколишнього середовища, підходи щодо оптимізації природокористування, зокрема особливості та тенденції розвитку заповідного природокористування.

У 2014 році за результатами госпдого-

вірної теми з розробки матеріалів до проекту організації території регіонального парку "Загребелля" Цариком Л.П. спільно з Цариком П.Л. опубліковано наукову монографію "Регіональний ландшафтний парк "Загребелля" у системі заповідного і рекреаційного природокористування". У ній висвітлено місце заповідного об'єкту у заповідній мережі міста, району, області, його роль як ключової території локальної екомережі міста, рекреаційний потенціал, рекреаційну ємність території, ступінь антропогенних навантажень, проведено функціональне зонування території та запропоновано заходи з оптимізації природокористування парку.

Колективами кафедр геоєкології., географії України і туризму за участі проф. Гайди Ю.І. (Тернопільський економічний університет) ведеться підготовка монографічної праці з оцінювання ефективності використання природно-ресурсного потенціалу, налізу етнічних традицій природокористування, збереження і відновлення ландшафтного різноманіття, реалізації екологічних, соціальних і економічних вимірів задля сталого розвитку Тернопільського регіону.

Висновки. За результатами проведеного аналізу діяльності колективу за 15-ти річний період можна виділити два основні етапи природоохоронної діяльності колективу кафедри: етап реалізації концепції екомережі з 2002 по 2013 рік, та другий етап розробки проектів організації території природних заповідників, національних природних і регіональних ландшафтних парків. Аналіз наукових доробок і співпраця з установами та організаціями дає підстави стверджувати про те, що колективу кафедри геоєкології вдалося налагодити систему кафедротворчих напрямів у науково-освітньому просторі і створити мікро-, мезо- та продовжувати налагоджувати макросередовища екосвітнього і природоохоронного спрямувань.

Література:

1. Царик Л.П. Історична ретроспектива діяльності науково-дослідної лабораторії "Моделювання еколого-географічних систем" / Л.П.Царик / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції "Географія, екологія, Туризм: теорія, методологія, практика", 21-23 травня 2015 р. – Тернопіль: СМП "Тайп", 2015. – С. 219-221.
2. Царик Л.П. Двадцятирічний ювілей спеціальності "Екологія, охорона навколишнього природного середовища, збалансоване природокористування" у Тернопільському національному педагогічному університеті / Л.П.Царик // Наукові записки ТНПУ: серія Географія – Тернопіль: СМП "Тайп", 2013, №1 – С.3-9.
3. Царик Л.П. З історії розбудови спеціальності "Екологія, охорона навколишнього природного середовища та збалансоване природокористування" у Тернопільському педуніверситеті / Л.П.Царик // Екологічна освіта і наука у Тернопільському університеті: стан, проблеми, перспективи. Матеріали науково-методичної конференції. – Тернопіль: СМП "Тайп", 2014 – С. 3-7.
4. Царик Л.П. Десятилітня діяльність кафедри геоєкології Тернопільського національного педагогічного університету: здобутки, проблеми, перспектива / Л.П.Царик // Матеріали III Міжнародної наукової конференції "Стале природокористування: підходи, проблеми, перспектива". Тернопіль, 28-29 травня 2010 р. – Тернопіль: Наук.-видавн. відділ ТНПУ, 2010, С.172-175.

References:

1. Czaryk L.P. Istorychna retrospektyva diyalnosti naukovo-doslidnoyi laboratoriyi "Modelyuvannya ekologo-geografichnyx system" / L.P.Czaryk / Materialy mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoy konferenciyi "Geografiya, ekologiya, Turyz": teoriya, metodologiya, praktyka", 21-23 travnya 2015 r. – Ternopil: SMP "Tajp", 2015. – S. 219-221.
2. Czaryk L.P. Dvadcyatyrichnyj yuvilej specialnosti "Ekologiya, oxorona navkolyshnogo pryrodnogo seredovishha, zbalansovane pryrodokorystuvannya" u Ternopil'skomu nacionalnomu pedagogichnomu universyteti / L.P.Czaryk // Naukovi zapysky TNPU: seriya Geografiya – Ternopil: SMP "Tajp", 2013, #1 – S.3-9.
3. Czaryk L.P. Z istoriyi rozbudovy specialnosti "Ekologiya, oxorona navkolyshnogo pryrodnogo seredovishha ta zbalansovane pryrodokorystuvannya" u Ternopil'skomu peduniversityteti / L.P.Czaryk // Ekologichna osvita i nauka u Ternopil'skomu universyteti: stan, problemy, perspektyvy. Materialy naukovo-metodychnoy konferenciyi. – Ternopil: SMP "Tajp", 2014 – S. 3-7.
4. Czaryk L.P. Desyatylytnya diyalnist kafedry geoeкологиyi Ternopil'skogo nacionalnogo pedagogichnogo universytetu: zdobutky, problemy, perspektyva / L.P.Czaryk // Materialy III Mizhnarodnoyi naukovoyi konferenciyi "Stale pryrodokorystuvannya: pidxody, problemy, perspektyva". Ternopil, 28-29 travnya 2010 r. – Ternopil: Nauk.-vydav. viddil TNPU, 2010, S.172-175.

Резюме:

Царик Л.П. НАУЧНО ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ РОЛЬ КАФЕДРЫ ГЕОЭКОЛОГИИ В РЕАЛИЗАЦИИ ПРИРОДООХРАННЫХ КОНЦЕПЦИЙ НАЧАЛА XXI ВЕКА В УКРАИНЕ.

Отражена научно-образовательная роль кафедры геоэкологии и методики преподавания экологических дисциплин Тернопольского национального педагогического университета имени Владимира Гнатюка в реализации природоохранных концепций начала XXI века. Осуществлен ретроспективный анализ научно-образовательных форм и методов сотрудничества коллектива кафедры с научными учреждениями, управленческими структурами, просветительскими и общественными организациями в реализации природоохранных, эколого-воспитательных, экопросветительских проектов, мероприятий на локальном, региональном и национальном уровнях.

Выделены два этапа деятельности кафедры геоэкологии: 2002-2013 гг. - этап разработки концептуальных и прикладных вопросов концепции экосетей; 2013 – 2015 гг. – этап разработки проектов организации территории природных заповедников, национальных природных и региональных ландшафтных парков. Результатами научно-образовательной деятельности коллектива кафедры стало формирование системы кафедробразующих направлений научно-просветительского пространства на локальном, региональном и национальном уровнях.

Ключевые слова: научно-образовательная роль, кафедра геоэкологии, ретроспективный анализ, природоохранные концепции.

Summary:

Tsaryk L.P. SCIENCE EDUCATION ROLE OF THE DEPARTMENT OF ECOLOGY IN THE IMPLEMENTATION OF ENVIRONMENTAL CONCEPTS EARLY XXI CENTURY IN UKRAINE.

It addressed the scientific and educational role of the Department of Geo-ecology and methods of teaching of environmental sciences of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatiuk in the implementation of environmental concepts of the beginning of the XXI century. Retrospective analysis of the scientific and educational forms and methods of cooperation department staff with scientific institutions, administrative structures, educational and social organizations in the implementation of environmental, ecological and vositatelnyh, environmental education projects, activities on the local, regional and national levels.

Two stages of activity of the Department of Environmental Geoscience: 2002-2013 gg. - The stage of development of the conceptual and applied aspects of the concept of ecological networks; 2013 - 2015 years. -etap Project development organization of the territory of nature reserves, national natural and regional landscape parks. The results of scientific and educational activities of the Department staff was the formation of kafedroobrazuyuschih directions of scientific and educational space on a local, regional and national levels.

Keywords: scientific and educational role, the Department of Environmental Geoscience, retrospective analysis, environmental concept.

Рецензент: проф. Сивий М.Я.

Надійшла 01.12.2015р.

УДК 911.2 (477.84)

Мирослава ПИТУЛЯК, Микола ПИТУЛЯК

З ІСТОРІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛАНДШАФТІВ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

Проведено історико-географічний аналіз дослідження ландшафтів Тернопільської області впродовж другої половини 20 століття. Зазначимо, що одним із перших дослідників ландшафтів Тернопільщини був М. Чижев. Він склав першу ландшафтну карту на якій виділено типи місцевостей і урочищ, а також ландшафтні райони.

Узагальнюючим дослідженням ландшафтів західної частини України, в тому числі Тернопільщини, є монографія "Природно-географічний поділ Львівського та Подільського економічних районів" в якій охарактеризовано основні типи і види ландшафтів. Проаналізовано розроблені К.І. Геренчуком схеми фізико-географічного районування області.